

"ABDÜLHAK HÂMİD'İN MEKTUPLARI" VE KİTAPTA BULUNMAYAN BİR MEKTUP

Âlim KAHRAMAN*

Abdülhak Hâmid'in mektuplarının bir kısmı 1916 yılında, kendisi hayat-
tayken Süleyman Nazif tarafından hazırlanarak iki cilt halinde yayınlanmıştı¹. Bu
defa İnci Enginün kitaptakilerden başka şairin gerek 1916 öncesine gerek daha
sonraki yıllarına ait olan mektuplarından uzun bir çalışma sonunda biraraya geti-
rebildiklerini titizlikle Latin harflerine aktarıp yeniden düzenliyerek iki cilt halinde
yayınlamıştır². Özel mektuplar, Enginün'ün de işaret ettiği gibi, ait olduğu şahsı
yakın çevresi ve hayatın dinamizmi içinde *bulup* tanımamızı sağladığından değer-
lidir.

Hâmid gibi uzun bir ömür sürmüş, bunun birçok yıllarını yurt dışında ge-
çirmiş cevval bir insanın mektuplarını biraraya toplamanın güçlükleri ortadadır.
Durumu bir parça kolaylaştıran şair hayatıyken gerek kitap halinde gerekse dergi-
lerde başlayan bu mektupların yayınlanma işleminin ölümünden sonra da dergi-
lerde devam etmiş olmasıdır. İnci Enginün çalışması sırasında istifade ettiği bu
yayınları kitabın başına koyduğu "Önsöz"de veya yeri geldikçe metin içindeki dip
notlarda belirtmektedir. Biz bu yazımızda kitap hazırlanırken gözden kaçmış bir
mektuba işaret ederek bu emek mahsulü çalışmaya küçük bir katkıda bulunmak
istiyoruz. Zaten Önsöz'de de bu yolda bir teşvik yer alıyor.

Sözünü ettiğimiz mektup, Hâmid'in, Londra'da bulunduğu sırada, Namık
Kemal'in vefatı üzerine Ali Ekrem'e (Bolayır) yazmış olduğu bir tâziye mektubu-
dur. Ancak mektubun Ali Ekrem'in eline geçmesi, Hâmid'i telaşa düşürecek şe-
kilde, biraz maceralı olmuştur. Hâmid'in hayatındaki müstesna yeri mektuplarında

* Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Okutmanı.

¹ Abdülhak Hâmid, *Kulliyât-ı Âsâr Mektupları* 1-2, Âsâr-ı Müfide Kütüphanesi, İstanbul
1334/1916.

² *Abdülhak Hâmid'in Mektupları* 1-2, (Hazırlayan: İnci Enginün) Dergâh Yayınları, İstanbul
1995.

geçen ifadelerden de anlaşılın Namık Kemal'in vefatı (2 Aralık 1888) ilk olarak kitaptaki 10 Kanûn-ı evvel 1304 (22 Aralık 1888) tarihli mektupta geçmektedir: "Kemal'in vefatı yürekler acısıdır, söyleyecek söz yoktur; hemen Cenab-ı Hak bu milletin yardımcısı olsun"³. Biraderlerim hitabıyla Pîrizâde kardeşlere yazılmış olan bu ortak mektuptan bir süre sonra 1 Kanûn-ı sâni 1304'te (13 Ocak 1889) yine Pîrizâde kardeşlerden İbrahim Bey'e yazılan bir başka mektuptan, Hâmid'in, kayın biraderi Pîrizâde Hüsnü Bey vasıtasıyla Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem'e, bir mektup gönderdiğini öğreniyoruz: "... Yoksa Reşad'a mı söyleyeyim. Reşad'a söylemek daha iyidir zannedirim. Ona ve Kemalzade Ekrem'e olan mektuplarımı Hüsnü Bey'in verip vermediğini ve sandığımın ne halde geldiğini ve biraderim için bir memuriyet mutasavver ve müstamel olup olmadığını dahi bana lütfen ve inayeten iş'âr ediniz"⁴. Bu sırada Hüsnü Bey Bombay'daki vazifesine dönmüş ("Hüsnü Bey en sonunda Bombay'a avdet etti ha.") Hamid'in Hüsnü Bey vasıtasıyla Ali Ekrem'e gönderdiği baş sağlığı mektubu da İngiliz postahanesinde kalmıştır. Durumu öğrenen Hâmid oldukça telaşlanır. Yine İbrahim Bey'e gönderdiği 14 Kanûn-ı sâni 1304 (26 Ocak 1889) tarihli mektupta, söz konusu mektubun bulunarak Ali Ekrem'e verilmesi için ondan yardım istemektedir: "... Hüsnü Bey'e olan mektuplarım İngiliz postahanesinde nasıl kalıyor anlayamadım. Her na'sılsa lutf u ihsan ve inayet edin, Kemal'in oğlu Ekrem'e olan mektubumu Hüsnü Bey'e göndermiştim, o mektubu bulun ve Allah aşkına, Resul aşkına olsun merhumun mahdumuna îsâl ediniz. Kemal vefat edip de benim sükût etmeğliğim bence bir azâb-ı elîm-i vicdânî olur. Kemal vefat edip de ben oğluna mektup yazmazsam tarih nazarında mel'un olurum. İstikbâl beni lânetle yad eder. O cihetle, beni bu mesuliyet-i maneviyyeden kurtarmanızı yani mektubumu bulup çocuğa vermenizi fevkalade rica ve istirham ederim. Mektubu bulamadığınız halde işi hem Ekrem Bey'e anlatınız hem de bana yazınız. Ta ki birer yeni mektup daha yazayım kardeşim"⁵. Daha sonraki mektuplarda tekrar aynı konuya dönülmemesinden sözkonusu mektubun bulunup Ali Ekrem'e verildiği anlaşılıyor. Ancak bu mektupla ilgili gelişmelerde kaderin cilvesine bakınız ki, o, Abdülhak Hâmid'in mektuplarını büyük çapta biraraya getirmiş olan yeni yayında da bulunması gereken sayfalarda yer almamaktadır. Bir vesileyle onun yayınlandığı dergide karşımıza çıkması, bizi bir bakıma, A. Hâmid'in geleceğe yönelik bir anlam da taşıyan yurardaki satırlarının muhatabı haline getirmiş oldu.

³ a.g.e, c:1, s: 460.

⁴ a.g.e, c:2, s: 466-467.

⁵ a.g.e, c:2, s: 470.

Yeni bir baskısında, kitaptaki yerini alacağını umduğumuz bu mektup, 1962'de Kalem dergisinde⁶ orijinalinin klişesiyle birlikte yayınlanmıştır. Oradaki metni imlasında bazı düzenlemeler yaparak (Farsça terkip -i'lerinin belirtilmesi, anlamı daha belirgin hale getirecek noktalama işaretlerinin ilavesi) içinde geçen Arapça ibareyle ilgili bir açıklama koyarak ve yanlış okunduğunu zannettiğimiz bir iki kelimeye müdahale ederek buraya alıyoruz:

Nûr-ı dîdem Ekremciğim

Aldığım kara haber, bana şu bulunduğum mahşeri bir makber etti diyebilirim. Seni yemin ile te'min ederim ki ben de senin kadar tesliye muhtacım. Fakat heyhat, devlet ve millet için âlem-i insaniyet için en büyük zâyia olan bu hâile-i ciğersûzun tesellisi halk olunmamıştır. O istikbâl adamı istikbâle gitti. Yakında kendisine o yolda da peyrev olacağımızı düşünmekten başka fikr ü tedbire mahal yoktur. Bu acının şiddeti gittikçe artmak, mizaca, zaman-ı tabiat-ı hilkat iktizâsıdır. Fakat merhum ki şahrah-ı tarihte hemrevi olan nevadir-i deha gibi hayatında kıymeti bilinmemiş bir yegane-i rûzigâr idi, emin ol ki pek çok devlet ve milletlerden daha ziyade muammer olacak meziyet-i insaniyet olan edebiyatın münteha-i tabakât-ı kemâle vâsil olacağı bir zamanda yine onun timsâl-i mukaddes-i fezâîli saff-ı evvelde bulunacaktır. Biz ağlıyorsak hayât-ı ma'neviye-i Osmaniyyenin o ebediyyen mücessem-i zekâdan mahrumiyetine ağlıyoruz. Pederinin halka ilkâ ettiği mâtem ibtidâ-i hilkatten beri ukûl-i münevvereyi fezâ-i bî-nihâyetinde perişan ve bî-nişân edegelen hikmet-i ilâhiyyenin en muzlim bir tecellisidir. İnsaniyet ve Osmâniyet ne demek olduğunu bilenlerin fâcia-i müştereke ve milliyesidir. Böyle hâdisât-ı hîred-fersâya temâşâ-ger olmak için yaşamak doğrusu ölmekten, ihtizâr-dan âzâb-ı kabirden daha elîm bir tecrübe..

⁶ "Abdülhak Hâmîd'in Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Bir Mektubu" ,Kalem, C:1, sy:1, s: 15-16, İstanbul 30 Mayıs 1962. Başlığının altında "Çarşamba günleri çıkar haftalık edebî, kültürel faydalı bilgiler dergisi" açıklaması bulunan Kalem'in sahibi İhsan Manavoğlu, yazı işleri müdürü ise Reşat Ekrem Koçu'dur. İstanbul'da Yeni ve Türkiye matbaalarında dizilip basılmıştır. Refi Cevat Ulunay'ın "Kalem Teraneleri" genel başlığı altında başyazılarının yayınlandığı dergide yazıların bazıları imzasız harcalem yazılarıdır.O. Seyfi Orhon, Peyami Safa, Vâ-Nû, Mahmut Yesari, Attila İlhan gibi tanınmış imzalarından seçilmiş metinlerin yer aldığı Kalem'de imzası görülen diğer yazarlar: Sadi Borak, Ahmet İlhan, Muhiddin Nalbandoğlu, Mehmet Salihoglu, Şemsi Belli, M. Türker Acaroğlu, Münir Süleyman Çapanoğlu, Gülümser Akıncı ("Refik Halid'le Karşı Karşıya", röportaj), Selami İzzet Sedes, Ahmet Hikmet Uçar, Güzin Sayar, Tarık Kutlu, Ahmet Nesim Kürçer.. Dergi Vâ-Nû'nun Beyaz Güller, Ahmet Mithat Efendi'nin Gemici Hasan, Mesud Cemil'in Tanıdığım Musıkışınaslar, İlhan Tarus'un Hükümet Meydanı eserleriyle Yıldız Suikastı isimli bir eseri fasikuller halinde ilave olarak okuyucularına vermeye başlamıştır. 5. sayısında İhsan Manavoğlu "Kalemin Yeni Kararı" başlıklı başyazısında, 6. sayıdan sonra Kalem'in aylık olarak yayınlanacağını belirtmektedir.

Ah Ekrem fikrim hayrette, şuurum bir hurda, kalbim en müessir, en vicdânî acılarla yanmakta, gözlerimden yaşlar akmakta olduğu halde bu mektubu ben sana yazmalı mıydım. Sübhâne men tahayyere fî sun'ihî'l-ukûl⁷. İki gözüm, şimdiki halde ailenin tesellisi sensin, inşallah yakında pederinin makâm-ı âlî-i kemâlâtına geçer de bizim de tesellimiz olursun. Bâkî uhuvvet ve muhabbet-i ebediyye.

Mecrûh ve mükedder biraderin

Abdülhak Hâmid

Fî 29 Teşrîn-i sâni 1304 (11 Aralık 1888)

⁷ Bu Arapça ibâre, Ziya Paşa'nın "Terci-i Bend"de her bendin sonunda tekrarladığı "bendiye beyti"nin ilk dizesidir. Beytin tamamı şöyledir:

Sübhane men tahayyere fî sun'ihî'l-ukûl

Subhane men bikudretihî ya'cüzü'l-fuhûl

(Sanatı karşısında akılları hayrete düşüren Büyük Sanatkar'ı tebci ederim. Kudretiyle âlimleri aciz bırakan Yüce Allah'ı tesbîh ederim.)